

Participatieonderzoek SCW – Socius Leuven, 22 juni 2010

Dames en heren,

In april en mei maakte Vlaams minister van Cultuur, Joke Schauvliege, een cultuurronde door Vlaanderen. In iedere provincie discussieerde zij met een geïnteresseerd publiek over een aantal stellingen. Deze stellingen hadden de bedoeling om het publiek uit te dagen tot dialoog.

De eerste stelling was: 'Sociaal-culturele verenigingen zijn passé, ze hebben hun verdiensten gehad. De samenleving is sterk veranderd. Verenigingen moeten zich heroriënteren om op die uitdagingen in te gaan.'

Ik kan u verzekeren dat het eerste deel van deze stelling met bijzonder veel klem werd tegengesproken. Het was hartverwarmend met hoeveel overtuiging de deelnemers een pleidooi hielden voor het belang van het sociaal-cultureel werk. Maar tegelijk was iedereen het eens dat het sociaal-cultureel verenigingsleven voor de uitdaging staat om zich aan te passen aan een aantal maatschappelijke veranderingen.

In de 5 provincies hoorden we eenzelfde teneur:

Mensen willen, meer dan vroeger, kiezen op basis van een aanbod en verbinden zich minder aan één vereniging omwille van de vereniging zelf. Er is bovendien een heel ruim aanbod. Door een verhoogde mobiliteit beperkt men zich niet meer tot activiteiten in de eigen gemeente. De zap-cultuur deed zijn intrede in het verenigingsleven: mensen engageren zich voor minder lange termijn, voor welbepaalde activiteiten. Verenigingen vergrijzen en hebben dringend nood aan verjonging. De werkdruk, in combinatie met het gezin, is bij jonge mensen hoog. Hierdoor komt ook het vrijwilligerswerk onder druk te staan. Mensen investeren vaak – al dan niet noodgedwongen – liever in hun carrière dan in vrijwilligerswerk. Ondanks de hinderpalen waarmee het sociaal-cultureel verenigingsleven vandaag wordt geconfronteerd stond de waarde ervan niet in vraag. Ik geef u graag enkele uitspraken van de deelnemers zelf:

- Verenigingen functioneren als maatschappelijk cement, ze hebben een sterk verbindend element en bieden een tegengewicht aan maatschappelijke fenomenen als individualisering en vereenzaming;
- Sociaal-cultureel werk biedt een meerwaarde aan sociale contacten, brengt mensen op de been en laat het onveiligheidsgevoel dalen;
- Sociaal-culturele organisaties zijn een opstap naar cultuur met een grote C;

- Het sociaal-cultureel werk, niet alleen de verenigingen, is een belangrijke vormingsaanbieder;
- Sociaal-culturele verenigingen zijn getuigen van eco-cultuur: ze hebben een kleine ecologische voetafdruk;
- Heel wat aandacht ging ook naar de amateurkunsten als een nieuwe vorm van verenigingen. De participatie aan deze sector werd vorig jaar doorgelicht in een ander onderzoek.

Ik weet uiteraard dat het sociaal-cultureel werk ruimer is dan het verenigingsleven. Het sociaal-cultureel werk is divers, en de subsectoren hebben een eigen identiteit. We moeten er ons dus hoeden voor te algemene uitspraken. Toch blijkt dat de discussies tijdens de cultuurronde een goede barometer waren over wat er leeft.

Ze worden immers vandaag grotendeels bevestigd in de resultaten van het onderzoek dat u werd voorgesteld.

Ook al kan de vastgestelde gemiddelde leeftijd van de participanten worden gerelativeerd, toch vinden we die zorgwekkend. Niet alleen van de deelnemers trouwens, maar ook van vrijwilligers, bestuursleden én personeelsleden. Maar zij vormden niet de scoop van dit onderzoek.

We zijn dan ook verheugd dat sommige organisaties zelf al de nodige conclusies trokken en verjonging en vernieuwing als expliciete doelstelling hebben opgenomen.

Ik denk dat het vooral belangrijk is dat dit onderzoek geen welles nietes spel start. Alleen al het feit dat er een debat op gang komt en organisaties tot nadenken worden gestemd, maakt dit onderzoek waardevol.

Ik hoop dan ook dat de sector sociaal-cultureel werk, als sector en niet iedere individuele organisatie op zich – maar als sector – een beleid naar verjonging ontwikkelt. In de beleidsnota Cultuur wordt de sector uitgedaagd om de eigen omgeving grondig te analyseren en eigen doelstellingen te formuleren. Dit onderzoek is een belangrijke bouwsteen, maar ook de toekomstscenario's die door Socius in samenspraak met de sector zijn uitgewerkt, kunnen hier inspirerend werken.

Dames en heren, de uitdagingen van het sociaal-cultureel werk zijn over de tijd heen niet fundamenteel veranderd.

In 1992 werd door het toenmalig Vlaams Centrum voor Volksontwikkeling het project 'nieuwe uitdagingen' georganiseerd. Walter Leirman formuleerde acht uitdagingen voor het sociaal-cultureel werk. Dit resulteerde in een opdrachtverklaring van het sociaal-cultureel werk.

In 2007 publiceerde Socius een cahier onder de titel 'Er is leven na de Mort Subite – toekomstverkenning voor het sociaal-cultureel werk'.

Daarin komt men tot de vaststelling dat de zowel de uitdagingen die in 1992 werden geformuleerd als de opdrachtverklaring nog steeds even actueel zijn en dat het sociaal-cultureel werk hierop onverminderd een antwoord geeft.

Ik durf dus zeggen dat het sociaal-cultureel werk van alle tijden is. Zeg ik hiermee dat het rustig op platgetreden paden kan verder werken? Neen, absoluut niet! Integendeel zelfs. Het is een permanente opdracht van het sociaal-cultureel werk om de wereld en onze samenleving kritisch te bevragen, om pijnpunten en problemen bloot te leggen, om te stimuleren en te ageren, mensen te organiseren,... De aanvragen voor in een volgende voor de volgende beleidsperiode van nieuwe verenigingen, instellingen en bewegingen, bewijzen dat het Sociaal-cultureel werk leeft. Het grote aantal leden, de vele activiteiten en deelnames bewijzen de nood.

Zoals de sector de samenleving kritisch bevraagt, moet ze echter ook zichzelf durven bevragen en uit onderzoeken zoals wat voorligt de nodige conclusies trekken en passende acties ondernemen.

Dames en heren, op 7 juni ging in Gent het publieksmoment door van het Cultuurforum 2020. 4 maanden lang debatteerden 140 deskundigen uit de verschillende cultuursectoren in 7 ateliers – één per strategische doelstelling uit de beleidsnota cultuur. Ze schreven 7 visieteksten en formuleerden 30 doorbraken voor het cultuurbeleid in 2020. Wie geïnteresseerd is kan de resultaten raadplegen op www.cultuurforum.be.

Het atelier participatie en diversiteit stelt heel duidelijk dat participatie en diversiteit geen gebeuren is in de marge van het cultuurbeleid, maar in de kern, over alle sectoren heen. En dat is precies wat minister Schauvliege ook wil. Ze wil een geïntegreerd participatiebeleid voeren. Dit betekent dat we moeten afstappen van een vooral projectmatige aanpak. Om een participatiemodel van onderuit te realiseren moeten we het bestaande instrumentarium aanpassen aan de lokale context. Een belangrijke en onmisbare partner hierbij is het lokale niveau. Naast lokale besturen speelt het sociaal-cultureel werk hierin een grote rol.

Sociaal-culturele activiteiten brengen volwassenen in groep samen en geven hen de kans zich te ontplooien, hun maatschappelijk engagement te tonen en aan cultuur te participeren. Hoe gaat het sociaal-cultureel werk om met onze gekleurde samenleving? Het aantal migrantenverenigingen neemt toe, maar stijgt ook het aantal gekleurde leden van onze traditionele verenigingen? Bereiken de instellingen en bewegingen onze gekleurde

medemens? Vinden zij de weg naar de culturele organisaties, ook als bestuurslid of als personeelslid?

Diversiteit gaat echter niet alleen over mensen met een etnisch diverse afkomst. Deze vragen kunnen ook worden gesteld over andere doelgroepen, over mannen en vrouwen, middenklassers en mensen in armoede, hoog- en laaggeschoolden en – waar ik het in het begin al over had – ook over jong en oud.

Uit de cijfers van het onderzoek blijkt dat de sociaal-culturele sector op vlak van diversiteit voor heel wat uitdagingen staat.

Dames en heren, wat we ook leerden uit de ateliers van het cultuurforum is dat men nieuwsgierig is naar elkaar.

Die nieuwsgierigheid is een fantastische attitude: we moeten ze blijven stimuleren en verspreiden. Die drang naar aansluiting met andere domeinen en naar kennisdeling veronderstelt het doorbreken van schotten en hokjes.

Overleg met andere Vlaamse beleidsdomeinen over Cultuur is essentieel.

Een voorbeeld is Onderwijs: cultuur is leren, maar niet alleen formeel leren. Informeel leren we minstens evenveel of zelfs meer. Het sociaal-cultureel werk met zijn verenigingen, bewegingen, volkshogescholen en instellingen speelt hierin eveneens een belangrijke rol.

Ook dit blijkt uit het onderzoek. Men stelt vast dat de meeste volwassenen aan sociaal-cultureel werk participeren om nieuwe dingen te leren. Dat is belangrijk, niet alleen voor hun persoonlijke ontplooiing, maar ook omdat competenties en talenten die worden ontwikkeld in de vrijetijdssfeer een positieve impact kunnen hebben op professionele competenties.

De discussie over het volwaardig aanvaarden van elders verworven competenties - competenties verworven in het sociaal-cultureel werk - is nog lang niet afgesloten. Meer en meer echter merken we dat werkgevers bij de beoordeling van evenwaardige kandidaten, ervaring in het sociaal-cultureel jeugd- of volwassenenwerk, als pluspunt beoordelen.

Een ander thema uit de beleidsnota en het thema van een ander atelier van cultuurforum, is eco-cultuur. Dit thema werd trouwens ook reeds door het sociaal-cultureel werk opgepikt. Er worden heel wat activiteiten georganiseerd die de verbinding tussen leefmilieu en cultuur leggen: natuur- en milieueducatie, ecologisch leven, duurzaamheid, groen toerisme en actieve recreatie, activiteiten rond platteland, dorp en tuin enz... De sector denkt hierover creatief mee na. De minister hoopt dat dit de volgende jaren verder wordt uitgebouwd. Door het aanpakken van nieuwe maatschappelijke thema's, zoals ecocultuur, stelt het sociaal-cultureel werk zich open voor nieuwe deelnemers en doelgroepen.

Dames en heren, tot slot: een belangrijke rode draad in het cultuurbeleid waarvoor we staan is duurzaamheid. Duurzaamheid uit zich onder andere in een beleid gebaseerd op onderzoek en gegevens. We juichen dit onderzoek dan ook toe.

Dit onderzoek weerspiegelt een samenleving in volle verandering. Ook het sociaal-cultureel werk moet mee veranderen. De vraag is: bieden we nog de juiste antwoorden, zijn we even snel als de maatschappelijke ontwikkelingen, volgen we of tonen we mee de weg? Is er voldoende ruimte, ook beleidsmatig en budgettair, om in te spelen op nieuwe noden in de maatschappij?

Er ligt nu belangrijk basismateriaal om een stap voorwaarts te zetten. Deze dag is ongetwijfeld geen eindpunt, maar de start van verdere ontwikkelingen. De resultaten van het onderzoek zijn het fundament voor nieuwe inzichten, nieuwe visies, nieuw debat.

Wij danken Socius voor dit onderzoek en wensen u veel boeiende discussies. Wij zullen graag uw gesprekspartner zijn.

Met dank voor uw aandacht.

Gerda Van der Plas

Adjunct-kabinetschef Cultuur

Kabinet van Vlaams minister van Leefmilieu, Natuur en Cultuur

Joke Schauvliege